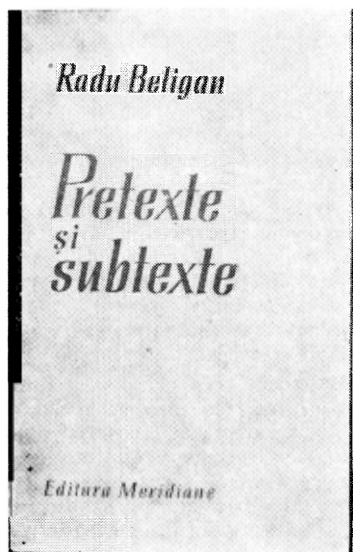

Dubla realitate a unei vocații artistice *

Nu despre dualitatea artistului dramatic — om de litere și nu despre fericita excepție a „însemnărilor unui actor” relevată de critica literară pentru reale virtuți scriitoricești. Apariția cărții nu constituie o surpriză, ci doar confirmarea unor date sesizabile în timp și de mult enunțate. Radu Beligan debutează în poezie și poetul va dubla actorul într-un perfect acord de-a lungul întregii sale cariere artistice. „Pescuitorul de umbre” și autorul „Orei de vis” vine pe scenă atras de poezia teatrului, din aceeași nevoie de evadare în imaginar, din aceeași dorință de a se pierde și de a se regăsi într-un uni-

vers fără limite. Poetul și actorul se întâlnesc în aceeași irezistibilă nevoie de comunicare cu oamenii, de proiectare înafară a unui prea plin interior. Între „Întîia spovedanie” a poetului de 20 de ani și „mărturia unui actor” (cum își definește singur cartea), Radu Beligan n-a încetat să se mărturisească, seară de seară, unui public statornic, de-a lungul anilor. Pentru publicul acesta cartea e un fel de întâlnire mai prelungită cu o veche cunoștință, un prilej de confruntare. Prin intermediul „Pretextelor și subtextelor” se înțeleg poate mai bine laturile contradicției ale unei vocații artistice, unitare în totalitatea ei.

Există la Radu Beligan, măcar numai după felul în care își intitulează cărțile, nevoia de confidență, de confesiune. Dar mai există și acea spaimă sau acel orgoliu de a nu se livra în întregime, acel gust al discreției și al măsurii, acel simț ale supravegherii mereu lucide. Este ceea ce îl explică pe autor, „credincios” primei sale iubiri, într-o adeziune totală față de poezia lui Topîrceanu, unde „tristețea nu ajunge la lacrimă și zîmbetul la hohot de ris, unde efuziunea sentimentelor este reprimată cu demnitate”.

Prin formația sa intelectuală, autorul este un spirit raționalist, un adept al echilibrului clasic și partizanul „unei vițiuni moderne, sintetice, făcute să ne arate o ordine în lume, un înțeles în evenimente și o răspundere în existența noastră”. Dar de undeva răzbate glasul scepticului și, la celălalt pol al sensibilității sale artistice, iubitorului de realități exacte, „incertitudinea” îi apare ca „arma absolută a omului”.

Comentator pasionat al operei lui Caragiale și interpret subtil al acestuia, Radu Beligan preferă comedia, pentru că prin intermediul ei „se înfăptuiește unul din

* Radu Beligan : „Pretexte și subtexte”, editura „Meridiane”, 1968.

cele mai importante acte ale conștiinței umane și anume eliberarea de spaime, de prejudecăți. Și totuși cât de bine îl înțelege Beligan pe Eugen Ionescu „în adîncea și iremediabila sa anxietate” și ce aproape și-l descoperă pe Charlie Chaplin, „cel care se vrea lucid și care... trăind sub două ceruri, al idealului și al realității, e mereu în căutarea tărnișurilor magice unde ele s-ar putea contopi”.

După cum bine se știe, Radu Beligan a cunoscut succesul de la prima sa apariție pe scenă și consacrarea a venit repede. O carieră artistică în plină ascensiune, un drum deschis de timpuriu spre mari satisfacții. Păstrează atunci actorul din anii adolescenței o secretă teamă de anonim? Sau e numai un sentiment de solidaritate umană cu acea lume de nerealizați, care nu mai are nici măcar curajul speranței? Ce-l face pe Beligan atât de receptiv față de eroii lui Sebastian, Cehov, Arthur Miller, față de acele piese care vorbesc „despre ineluctabila putere de eroziune a monotoniei și cotidianului, despre tristețea vieților sacrificate zadarnic... în așteptarea surprizei norocoase care nu va veni niciodată”?

S-ar părea că lectura cărții nu lasă loc decât întrebărilor cu două răspunsuri. Și totuși, autorul ei poate fi sesizat și în niște adevăruri unice, ireversibile. Atunci cînd vorbește despre teatru. Aici pasiunea lui Beligan e una singură și fără întoarcere. „Pretexte și subtexte” nu vor să însemne o carte de teorie și nici un jurnal intim în care sînt consemnate succesele personale, ci cartea unui actor cu o perspectivă globală și obiectivă asupra teatrului contemporan, a unui cunoscător de literatură dramatică pe toată întinderea ei, cartea unui observator al vieții de culise — cu un binecunoscut simț al umorului — și pînă la urmă, a unui observator al vieții în general, partizan al adevărurilor nedeșurate și al realităților nemistificate. Privită din acest unghi de vedere, cartea descoperă în autorul ei un moralist. Dar mai e nevoie să se spună ce au însemnat în lectura sa de ținerete eseurile lui Montaigne și maximele lui La Rochefoucauld? Desigur, spiritul acestor lecturi persistă în amintire, ca o dragoste veche, și tentația către reflexia filozofică e evidentă. Dar, însemnările se apleacă, în primul rînd, asupra realităților concrete, asupra oamenilor și locurilor cu care l-au pus în contact împlinirea, programul obișnuit sau marile evenimente. Și astfel, cititorul află în câteva rînduri un amănunt din viața de fiecare zi a Copenhagăi, imaginea unei Veneții dintr-o după-amiază neguroasă (vizibil afectată de amintirea cărții lui Thomas Mann), astfel des-

coperă ceva din peisajul încărcat de glorie al Greciei antice, din forfota colorată a Tel-Aviv-ului, din armonia liniștitoare a Leningradului. Scurte popasuri în marile capitale ale lumii, note de călător în trecere prin Tokio, Praga, Londra, prin marile orașe ale Statelor Unite, întîlnirea sau reîntîlnirea cu Parisul. Peste tot, după o definiție celebră, „peisajul este o stare de spirit” și starea de spirit a lui Radu Beligan este cea a actorului, a omului de teatru, în turneu, participant la un congres, invitat la o întîlnire internațională. Cu aceste prilejuri îi cunoaște mai îndeaproape pe Sartre și pe Spiros Melas, pe Peter Brook și pe Barrault. Și notele de călătorie se îmbogățesc cu cîteva schițe de portret. Actorul care-și studiază îndelung personajele știe să observe dincolo de aparențe, știe să pătrundă cu discreție în psihologia interlocutorilor săi. Și cînd aceștia se numesc Arthur Miller sau Eugen Ionescu, e de ajuns „o bătaie de pupilă sau un braț ce cade descurajat”, pentru a fi pus pe urmele unui mister, pentru a intra în enigma celui care în plină glorie a scris *Amintirea a două dimineți de luni*. E de ajuns să treacă dincolo de voluptatea calamburului, pentru a intui exact „furtunile care undeva în adînc îl cutremură” pe autorul piesei *Regele moare*, „cel mai controversat dramaturg al zilei” cel mai exasperat scriitor în viață.

Devine clar acum ceea ce spunea Radu Beligan într-un interviu mai vechi: dacă nu s-ar fi făcut actor, ar fi scris sigur despre teatru și despre oamenii lui. Și se deduce cam cum ar fi făcut acest lucru din emoția cu care îi evocă pe Victor Ion Popa și pe Iancovescu, din paginile închinat lui Timică, Cazaban și Storin, din acel simbolic „Adio Perdican” la moartea lui Gérard Philippe, salut frătesc și plin de gravitate ca între credincioșii aceleiași religii. Se înțelege cam cum ar fi făcut critică dramatică, din acel amestec de beatitudine și știință, cu care analizează interpretarea lui Laurence Olivier în *Othello* și din prezentarea pe care i-o face lui Mordvinov în același rol. Dar poate că despre actori — atunci cînd știu să scrie — cel mai bine scriu tot actorii. Și autorul cărții nu poate fi desprins de condiția sa inițială de actor. Și atunci cînd discută în general despre privilegiile și servituțiile teatrului, și atunci cînd, ca animator cu o înaltă răspundere în viața teatrală a țării noastre, abordează problemele-cheie ale activității artistice naționale. Fără a face trimiteri la identități precise, decât în cazul personalităților cunoscute, cartea recompune, în datele sale esențiale, peisajul general al mișcării no-

stre teatrale și sesizează pulsul unei anu-
mite atmosfere de creație. Însemnările a-
cestea sînt ale zilei de azi și conțin în
ele ideile epocii și marile ei comanda-
mente. Dar, în același timp, ele înseamnă
profesiunea de credință a unui actor care
atacă problemele teatrului în aspectele sale
etern și fundamentale. Autorul vorbește
pe larg despre realizările dramaturgiei
noastre originale și semnalează, în per-
fectă cunoștință de cauză, dificultățile în
alcătuirea unui repertoriu care să răs-
pundă unor înalte nevoi spirituale. Dar
mutind discuția pe planul mai larg al ge-
neralizărilor, actorul vorbește cu pietate
despre opera dramatică, despre valoarea
primordială a cuvîntului scris, ca despre
realitatea de bază a artei spectacolului.
„Cum aş putea accepta ideea că imixtiun-
ile într-un text sînt justificate de succe-
sul unei reprezentări? Este drept că tea-
trul constituie o manifestare de totalitate,
dar poezia dramatică rămîne suverană a-
cestui întreg”, spune autorul în consensul
unei convingeri definitive: că în teatru
dialogul nu poate fi considerat ca un lim-
baj subsidiar, „că sfîrșitul cuvîntului scris
înseamnă sfîrșitul teatrului”. Într-o dis-
pută veche de aproape o sută de ani și
care mai durează încă, Radu Beligan e
de partea aceluia care pun autoritatea au-
torului dramatic mai presus de autorita-
tea autorului de spectacole. Și deși recu-
noaște puterea de creație a marilor regi-
zori, consideră în esență că „teatrul” se
face în primul rînd cu autori și cu actori;
esteticile se demodează, spectacolele se
uită. Rămîn numai textele și amintirea
actorilor care le-au slujit. Surprinzătoare
afirmație și oricum prematură. Cîne știe
dacă istoria teatrului la sfîrșitul acestui
veac nu se va scrie pornind de la cîteva
personalități regizorale?

Plasîndu-se din nou în viața concretă
a artei teatrale românești, autorul cărții
acordă un loc deosebit condițiilor speciale
de dezvoltare oferite creatorilor și vor-
bește cu încredere despre viitorul și pers-
pectivele tinerei generații. Dar tentația
sensurilor generale revine și Beligan dis-
cută problema actorului, în ipostaza sa de
slujitor „al celei mai efemere dintre arte”,
știind că în această profesiune totul se
buzuie „pe un lucru fragil, pe magia per-
sonalității și simulacrele ei”. Dar actorul

mai știe că mersul acesteia este dificilă, în
ciuda tuturor incertitudinilor. „poate um-
ple și justifica o existență, poate împie-
dica un destin să se descompună și să de-
cadă”. Și de aceea, poate, în numele unei
opțiuni făcute o dată pentru totdeauna,
și acea înțelepciune, acea acceptare senină
a unei situații de neînlăturat: „Vine ui-
tarea? Las-o să vină. De ce atîta impo-
trivire, de ce atîta rezistență?”

La curent cu studiile de sociologie tea-
trală, atît de importante în literatura de
specialitate actuală, autorul, care vede rea-
lizarea actului teatral în trinitatea autor-
actor-public, rezervă acestuia din urmă
numeroase pagini din cartea sa. Nume-
roase reveniri pe aceeași temă în semn
de omagiu și de înaltă prețuire față de
receptivitatea unui public nou cu care ac-
torul dialoghează neîntreupt seară de
seară, care îl înțelege și îl susține în in-
tențiile sale cele mai ascunse. Beligan în-
cearcă să-și explice această perfectă co-
muniune cu publicul, științific, prin datele
unei pregătiri intelectuale complete cu
care e investit spectrul de azi, prin
ceea ce cuceririle acestui veac au adăugat
inteligenței și sensibilității umane. Dar,
secret, actorul știe că ceea ce-l apropie
de fața necunoscută a spectatorului său
din sală este aceeași nostalgie a „orei de
vis”, aceeași dorință de transformare a
fiecăruia dintre noi. Actorul știe că cei
mai buni dintre spectatori săi buni sînt,
așa cum spune Jovet, „poeti fără cu-
vinte, incapabili să se traducă”. Și aici,
teatrul prin intermediul actorului săvîr-
șește miracolul.

Desigur, cartea aceasta poate fi discu-
tată pe larg și din punct de vedere strict
al calităților ei literare. Talentul scriito-
rului poate fi remarcat — și a fost —
în capacitatea sa de evocare a unor fi-
guri, în semnalarea nuanțată a unui fapt
divers, în analiza critică a unui text. Dar
autorul este prin excelență un om de tea-
tru și cartea mărturisește acest lucru, în
primul rînd. E cartea unui optimist lucid
care crede nestrămutat în destinul artei
sale, e cartea actorului conștient că, „tea-
trul e o limbă caldă și pătimașă prin care
te poți înțelege deplin cu mii și mii de
oameni.”